

Asukkaat ja mediajulkisuus tamperelaisessa postilaatikkokiistassa

Auli Harju

Viime vuosina Suomessakin on paikallistasolla virinnyt ruohonjuuritason kansalaistoimintaa, joka asettuu puoluepolitiikan ja perinteisen kansalaisjärjestötoiminnan ulkopuolelle ja johon sisältyy vahvaa julkisuushakuisuutta. Tällainen kuntalaisten aktivoituminen on nähty osaksi edustuksellisen demokratian toimintatapoja kyseenalaistavaa murrosta. Uusien ja vanhojen toimintamallien törmätessä (esimerkiksi maankäytön suunnittelussa) on syntynyt kiistoja, jotka ovat herätelleet laajempaa keskustelua demokratian toimivuudesta. (Rättälä 2001, 192; Ridell 2004, 11–12.)

Uudenlaiselle kuntalaisaktiivisuudelle on ominaista, että siihen osallistujat eivät enää tyydy perinteiseen äänestävän kansalaisen rooliin, joka rakentuu edustuksellisen demokratian käytännöille ja yksisuuntaiselle tiedotukselle, vaan vaativat itselleen osallisuutta aikaisemmassa vaiheessa. Paikallis- ja valtionhallinto onkin osaltaan joutunut reagoimaan kansalaisten vaikutuspyrkimykseen. (Sutela 2001.)

Mediajulkisuus on toiminut kansalaistoimijoillekin perinteisesti väylänä nostaa ongelmiksi koettuja asioita laajemmin näkyviin. Uudet maankäytön suunnitteluprosessit ja kansalaisten uudenlainen aktivoituminen kuitenkin asettavat myös toimittajat uusien haasteiden eteen. Median pitäisi pystyä osaltaan edesauttamaan osapuolten välistä julkista keskustelua. (Ridell 2004, 14.) Nykyisellään kansalaistoimijat joutuvat jatkuvasti tasapainoilemaan suhteessaan journalismiin: yrittäessään vaikuttaa asioihin he tarvitsevat median tarjoamaa julkisuutta, mutta journalististen käytäntöjen muokkaama julkisuus asettaa kansalaistoiminnan kovin ahtaisiin kehyksiin.

Jos halutaan tutkia median merkitystä kansalaisten vaikutuspyrkimysten kannalta, huomio on suunnattava sellaisiin kansalaisryhmiin, jotka yrittävät saada ääntään median kautta julkisesti kuuluviin ja tarkasteltava heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään vaikuttamisesta sekä julkisesta keskustelusta ja journalismista. Nähdäkseni kansalaistoimintaa tutkittaessa tulisi myös tarkastella, mikä on kulloisenkin toiminnan takana olevien intressien politisoimisen tila, sillä se vaikuttaa toiminnan edellytyksiin ja muotoihin. Politisoimisella tarkoitan tässä toimintaa, joka pyrkii tuomaan uusia kysymyksiä vakiintuneen politiikan kentälle.

Tässä artikkelissa tarkastelen paikallisen asukasaktiivisuuden erityisyyttä ja sen suhdetta journalismin rakentamaan julkisuuteen analysoimalla tamperelaista postilaatikkokiistaa kesältä 2003. Kiistassa oli kyse Postin aikeista ryhmitellä Länsi-Tampereen vanhojen omakotitaloalueiden postilaatikat katujen varsille, pois asukkaiden portinpielistä.

Asukkaat vastustivat laatikoiden siirtämistä; he kokivat ryhmittelypäätöksen osaksi yleistä, jo kauan jatkunutta palvelujen huonontumiskehitystä. Suuri osasyys vastarinnan viriämiseen oli kuitenkin Postin tapa tiedottaa asiasta. Tieto laatikkojen ryhmittelystä ja Postin järjestämästä tiedotustilaisuudesta tuli asukkaille yllättäen ja käskymuotoisena.

Postilaatikkotapaus on esimerkki paikallisesta kiistasta, jossa vastakkain ovat asukkaat ja heidän lähiympäristöönsä vaikuttava hallinnollinen toimija ratkaisuihin. Vaikka Suomen Posti Oyj on markkinalakien alaisuudessa toimiva yritys, valtion liikelaitoksena sillä on vahva julkisen palvelun tarjoajan rooli. Asukkaiden mielissä Postin palvelujen tyypistäminen tuntui vertautuvan minkä tahansa muun julkishallinnon palvelun leikkaamiseen.

Artikkelissani nostan esiin havaintoja, miten paikallinen media esitti osapuolten näkemyksiä ja millaisen kuvan kiistasta se antoi yleisölle. Valotan asukkaiden näkökulmaa kiistaan sekä vertaan sitä Aamulehden luomaan kuvaan.

Tilanneanalyysini perustuu keväällä 2004 tekemiini teemahaastatteluihin sekä Aamulehden postilaatikkokiistaa koskeviin uutisjuttuihin ja mielipidekirjoituksiin, joita aiheesta oli kiistan käydessä kuumimmillaan (toukokuu – elokuu 2003) kaikkiaan 43. Haastattelin niiden läntisten tamperelaisalueiden (Ikuri, Kalkku, Rahola, Lamminpää-Tohloppi) omakotiyhdistysten puheenjohtajia, joita kesän 2003 postilaatikkojen ryhmittelypäätös koski. Haastatteluissa kävimme läpi postilaatikkokiistaa asukkaiden näkökulmasta ja asukkaat kertoivat näkemyksiään asian saamasta mediajulkisuudesta. Yhtenä haastatteluteemana olivat omakotiyhdistysten yleinen toiminta ja vaikutuspyrkimykset.

INTRESSIEN POLITISOIMISPYRKIMYKSET TOIMINNAN TAUSTANA
Perustaltaan asukasaktiivisuus – tai laajemmin ymmärrettynä kuntalaisaktiivisuus – poikkeaa kansalaisjärjestötoiminnasta olemalla useimmiten poliittisesti ja ideologisesti

sitoutumatonta (Rättälä 2001, 191). Järjestöt ja yhdistykset ja toisaalta ruohonjuuritason kansalaistoiminta eroavat toisistaan lähinnä organisoitumisensa asteen perusteella. Usein liike on järjestön synnyn luova ja organisoitumaton alkuvaihe, jossa liikkeen ajamat asiat tuodaan politiikan kentälle. Aina liikkeestä ei synny järjestöä, ja toisaalta osa järjestöistä syntyy organisoituneina, ilman edeltävää liikedynamiikkaa. (Siisiäinen 1998, 220.)

Liikkeen toiminta saattaa olla hyvinkin lyhytkestoista, joskus riittää kun ongelmaksi koettu asia on saatu nostettua esiin ja se on saanut ratkaisunsa. Kansalaisjärjestöjen ja yhdistysten toiminta taas on pitkäkestoisempaa ja niiden tavoitteet moninaisempia kuin niin sanotulla yhden asian liikkeillä. Kuitenkin myös yhden asian liikkeiksi määritellyn ruohonjuuritason kansalaistoiminnan taustalla on yleensä laajoja, usein arvoperustaisia motiiveja.

Postilaatikkokiistassa omakotiyhdistykset astuivat ulos vakiintuneesta yhdistystoiminnasta, kun asukkaat kokoontuivat Postin järjestämään tiedotustilaisuuteen osoittamaan vastustuksensa. Tilanne oli poikkeuksellinen myös yhdistysten puheenjohtajien mielestä:

Se väki lähti sinne niin pontevasti, en määhän muista, kun tällaisia tilaisuuksia on ollut, että olisi näin väkeä saatu liikkeelle, näin lyhyellä ajalla. Kun ajatellaan että ei siinä ollut kuin muutama päivä aikaa, kun tämä tilaisuus järjestettiin, tämä koko väki mitä sinne oli kerääntynyt, varmaan muutama sata ihmistä... Väittäisin, että on harvinaista, että tänä päivänä saadaan ihmiset liikkeelle. (Omakotiyhdistysaktiivi)

Postilaatikkotapauksen kaltaista asukasaktiivisuutta voidaan tarkastella asioiden politisoituna (*politicisation*), jossa politiikan alueen rajoja pyritään laajentamaan tai kyseenalaistamaan. Kansalaistoimijoiden näkökulmasta kyse on kamppailusta toimintana Hannah Arendtin tarkoittamassa mielessä: toiminta ylittää rajoja ja vakiintuneita toimintamalleja. Tällainen toiminta myös yleensä synnyttää konflikteja toimijoiden välille. (Arendt 2002, 194; Laine & Peltonen 2003, 27; Palonen 1993, 281.)

Kansalaisliike syntyykin useimmiten jonkin asian politisoimispyrkimyksestä. Ensin tärkeinä pidetyt asiat pyritään nostamaan esiin politiikan kentälle, minkä jälkeen voidaan käydä kamppailua liikkeen intressien legitimoimiseksi: muutoksen aikaansaamiseksi liikkeen on pyrittävä saavuttamaan yhteiskunnassa laajempi yhteisymmärrys ajamiensa asioiden merkittävydestä. (Siisiäinen 1998, 223.)

Postilaatikkojen siirtoa vastustaneet tamperelaiset politisoivat toiminnallaan kysymyksen postilaatikkojen paikasta, mutta myös laajemmin asukkaiden oikeudesta päättää asuinalueitaan koskevista asioista. Haastattelujen perusteella suuri syy laajamittaisen vastustuksen syntyyn oli Postin epäoikeudenmukaiseksi koettu toiminta. Asukkaat halusivat julkisesti ilmaista, etteivät hyväksy Postin menettelytapoja.

Omakotiyhdistykset ovat perinteisiä yhdistyksiä, jotka ovat syntyneet asukkaiden tarpeeseen päästä vaikuttamaan asuinalueen ja sen palvelujen kehittämiseen. Yhdistykset ovat kaupungin silmissä tunnustettuja kumppaneita, joilla on usein ollut pääsy aluetta koskevien hankkeiden suunnitteluun jo ennen nykylainsäädännön edellyttämiä osallisuusmenettelyjä. Omakotiyhdistysten organisoitumisen muoto vastaa edustuksellisuuden vaatimukseen: kaupungin edustajien on helppo hahmottaa ihmisjoukko yhdistyksen takana, mikä tekee yhdistyksistä legitimiä osallisia. (Harju 2002, 158, ks. myös Niemenmaa 2002, 207–209.)

Totuttu ja toimiva yhteistyökuvio kaupungin hallinnon kanssa on johtanut tilanteeseen, jossa omakotiyhdistykset eivät yleensä esiinny toimijoina *julkisuudessa*. Ne ovat kyllä tunnettuja toimijoita kaupungin omakotitaloalueilla ja hallinnossa, mutta muille kaupunkilaisille varsin näkymättömiä. Postilaatikkotapauksella voidaan katsoa olevan merkitystä myös siinä, miten tamperelaiset omakotiyhdistykset ottivat paikkansa paikallisessa julkisuudessa ja toivat sekä itsensä että kyseiset omakotitaloalueet muiden tamperelaisten silmien eteen. Näin omakotiyhdistysten voidaan nähdä politisoineen paitsi asiansa myös itsensä.

Postilaatikkokiista kytkeytyy vahvasti myös kysymykseen yhdistyksen edustuksellisesta roolista suhteessa sen jäseniin yksityishenkilöinä – ja asiakkaina:

Posti kuvitteli, että omakotiyhdistyksen voimakas osallistuminen tähän on muuttanut kansan mielipiteen heitä vastaan. Tällainen mielikuva mulle jäi. Eli jos ei alueella olisi ollut näin aktiivisia omakotiyhdistyksiä, Posti kuvitteli, että se olisi päässyt helpommalla, koska olisi ollut jokainen ihminen yksilönä sitten vaan vastassa. Se ei olisi ollut niin voimakasta se vastustus. Koska moni yksityinen ei lähde näkemään semmoista vaivaa mitä me nähtiin selvittääksemme kaikki jutut, siinähan oli lakimiehestä lähtien mukana. (Omakotiyhdistysaktiivi)

Kohdattuaan asukkaiden vastustuksen ensimmäisessä tiedotustilaisuudessa Posti muutti taktiikkaansa ja toiminta palautui yhdistyksen suosimaan edustukselliseen toimintamalliin, jossa neuvotteluvastuun saivat asuinalueiden yhdistysten puheenjohtajat.

Alun jälkeen asukkaiden yhteydet Postiin sujuivat pääosin omakotialueiden puheenjohtajien kautta, joskin osa asukkaista lähestyi Postia myös omilla kirjelmillään. Myös lakimiehiltä kysyttiin neuvoja asukkaiden toimintamahdollisuuksien kartoittamiseksi. Yllättävä vastaus laintuntijoilta oli, ettei omakotiyhdistys saa suoranaisesti kehottaa ketään toimimaan vastoin Postin tahtoa, vaan kunkin asukkaan tuli ratkaista oman harjontansa pohjalta asettuako vastustamaan postilaatikkojen siirtomääräystä.

Näin asukkaat joutuivat viime kädessä tekemään ratkaisunsa yksittäisinä kansalaisina, vaikka sekä asian saaminen julkisuuteen että neuvotteluyhteys Postiin vaati heitä edustavan välipoortaan, omakotiyhdistysten, olemassaoloa.

MEDIAJULKISUUS TIENAVAAJANA JA KOMPASTUSKIVENÄ

Mediajulkisuus kytkeytyy läheisesti politisoimiskamppailuihin. Journalismi on ratkaisevassa roolissa, kun yhteiskunnallisia kysymyksiä tehdään julkisiksi; toimittajat ovat muiden tahojen ohella usein pelinavaajia, joiden tekstit herättävät vastareaktioita mediassa ja sen ulkopuolella, ja pyöräyttävät siten julkisen keskustelun käyntiin kulloistakin aiheesta (Pietilä 2001, 12).

Kansalaisliikkeet pyrkivät julkisuuteen aktiivisesti, kun käsillä on jokin epäkohta, joka halutaan nostaa julkiseen keskusteluun. Näin tapahtui myös asukkaiden ja Postin välisessä kiistassa Tampereella. Tarkasteltaessa median roolia politisoimisen prosesseissa on oleellista huomata, että niin kansalaisjärjestöt kuin asukkaatkin joutuvat toimimaan mediajulkisuuden helposti suppeiksi jäävissä raameissa. Huomion saaminen mediassa saattaa jopa estää moniarvoisemman julkisuuden saavuttamisen. Näyttävillä tempauksilla ja kärkeillä lausunnoilla kansalaistoimijat joutuvat mediassa helposti äänekkäiden aktivistien ahtaaseen rooliin. Pahimmillaan media kiinnittää huomiota vain tempauksiin, jolloin itse ongelma ja kansalaisten argumentit saattavat jäädä noteeraamatta.

Monilla kansalaisjärjestöillä on selvä tavoite pyrkiä mediaan asiantuntijoiksi muiden, journalismin perinteisten asiantuntijoiden rinnalle. Tämän tavoitteen saavuttaminen hankaloituu kansalaisjärjestöihin ja asukasryhmiin lyödyn aktivistileiman takia.

Intressien politisoimisen vaiheessa mediajulkisuus on kansalaistoimijoille kuitenkin välttämätöntä, jotta heidän ongelmaksi kokemansa asia tulisi huomatuksi. Ja kansalaistoimijat myös taitavat mediajulkisuuteen pääsyn. He tietävät, miten toimittajat saadaan kiinnostumaan: tarvitaan näyttäviä tekoja, näyttävää vastustusta ja kärjekkäitä argumentteja.

Myös postilaatikkojen siirtoa vastustavat asukkaat ottivat välittömästi Postin kirjeen saatuaan yhteyttä tamperelaismediaan – Aamulehden ja paikallistelevision toimittajiin. Aamulehti seurasi postilaatikkokeskustelua varsin aktiivisesti kesän 2003 ajan ja on myöhemminkin päivittänyt tilannetta uusien käänteiden osalta. Omakotiyhdistysaktiiveilla oli pääsy Aamulehden julkisuuteen tuttuja toimittajien kautta, joten asukkaiden mediakykyisyyden – tietämyksen journalismin toimintatavoista – lisäksi heillä oli myös suoria yhteyksiä toimitukseen. Arvutella voikin, kuinka suuri merkitys asukkaiden ottamalla kontaktilla oli Aamulehden aktiiviselle kirjoittelulle postilaatikkokiistasta: Olisiko seuranta ollut yhtä intensiivistä ilman asukkaiden aloitetta? Olisiko asioiden kulku uutisoitu toisin?

Siinä missä kansalaisjärjestöt sijoittavat toimintansa – joskus hyvinkin yksinomaan – median julkisuudessa tapahtuvaksi, omakotiyhdistysaktiivien haastatteluissa suhde mediaan näyttäytyi etäisempänä: asukasaktiivit määrittivät toimintaa puheessaan paikalliseksi vaikuttamiseksi. Kyseessä oli Postin ja omakotiväen välisen erimielisyyden selvittäminen, jossa toiminnan kohteena ja tilana oli oma naapurusto, ei niinkään media tai laajempi julkisuus. Samalla julkisuuden funktio hahmottui kapeammin: tavoitteena oli saada pienen paikallisen yhteisön kamppailulle huomiota, ”suuren yleisön” tukea. Tavoitteessa myös onnistuttiin, sillä asukkaiden mukaan julkisella huomiolla estettiin Postia täysin jyräämästä päätöksillään vähälukuista asukasryhmää. Asukkaat arvelivat, ettei Posti voisi imagosyistä pakottaa määräystään läpi suunnittelussa ajassa, mikäli asukkaiden vastustus olisi julkisuudessa riittävän näkyvää.

TIEDOTTAMISEN KOHTEITA VAI DIALOGIN OSAPUOLIA?

Kirje tuli meille arkipäivänä tiistaina normaalipostinjakelussa, ilmoitettiin että torstaina on Ikurin koululla palaveri, jossa neuvotellaan – tai siinä luki että neuvotellaan – postilaatikkojen ryhmittelystä. Eli tuli kaks päivää aikaisemmin tämä kirje, kuin oli tilaisuus. Olin itse paikalla, se oli kaikkea muuta kuin neuvottelu, siellähän oli jo asiat päätetty, se vaan ilmoitettiin. Lähtökohta oli jo väärä siinä mielessä, että jos nyt hyvään tapaan kuuluu, niin yleensähan kaksi viikkoa aikaisemmin tällaiset kutsut pitää lähettää. Olen sitä mieltä edelleenkin, että jos olisi noudatettu hyvää käytäntöä tässä asiassa, niin siitä ei olisi niin isoa juttua tullut. (Omakotiyhdistysaktiivi)

Postilaatikkotapaus on esimerkki päätöksenteosta, jossa asukkaat otetaan mukaan keskusteluun vasta, kun ratkaisevat päätökset on tehty. Näin asukkaat kytketään heitä koskeviin päätöksiin jähmeän ja yksisuuntaisen tiedotusmallin kautta: asukkaat nähdään kohteiksi, joille tieto muutoksista siirretään. Vaihtoehtoinen tapa toimia olisi nähdä koko päätöksentekoprosessi dialogina, jonka kuluessa yhteisymmärrys päätöksestä voi syntyä. (Harju 2002, 160.)

Asukkaat eivät hyväksyneet Postin tiedotusmenettelyä ja osoittivat suuttumuksensa tiedotustilaisuudessa sankoin joukoin. Posti ja asukkaat ajautuivat siten kiista-asetelmaan, jossa yhteisymmärryksen pääseminen näytti varsin mahdottomalta.

Alun jälkeen Posti muutti toimintatapojaan, ja kutsui ensimmäisen myrskyisän tiedotustilaisuuden jälkeen omakotiyhdistysten puheenjohtajat neuvottelemaan. Kovin suurta luottamusta Postin neuvottelutarjous ei herättänyt, ja haastattelujen perusteella puheenjohtajat kokivat Postin tekemien päätösten pitävän, mitä tahansa asukkaat tekisivätkin. Onkin mielenkiintoista, miten yrityslogiikan mukaan toimiva Posti puhuttelee ihmisiä tiedotuksessaan asiakkaina, mutta kontakteissa kuntalaisiin nojaututaan silti perinteiseen valta-asetelmaan, jossa kuluttaja-asiakkaalla ei olekaan oikeuksia – eikä mahdollisuutta valita toista palveluntarjoajaa.

Journalismi tarttuu kiistoihin hanakasti, sillä kaikessa dramatiikassaan ne sopivat hyvin vakiintuneisiin uutiskriteereihin. Nostamalla riita-asetelman ensisijaiseksi tulkintakehykseksi tilanteesta media saattaa vakavastikin ehkäistä rakentavan julkisen keskustelun syntyä tai osapuolten yhteisymmärrystä. Siten journalismi esitystavallaan osaltaan uusintaa aktuaalista vastakkainasettelua asukkaiden ja päättäjien tai hallinnon virkamiesten välillä. (Ridell 2003, 14.)

ASUKASVAIKUTTAMISESTA JULKISEKSI KAPINALIIKKEEKSI

Aamulehden avulla postilaatikkokiistasta tuli julkinen sanan varsinaisessa merkityksessä. Mieli-piteiden vaihto laajeni Postin ja asukkaiden välisestä vuorovaikutuksesta suuremman yleisön väliseksi, ja lehden oman kirjoittelun lisäksi asiasta esittivät mielipiteitään sen yleisönosastossa myös muut kuin kyseisten omakotitaloalueiden asukkaat.

Miten sitten paikallinen media otti haltuun postilaatikkotapauksen ja esitti sen yleisölle? Nostan seuraavaksi esiin muutamia keskeisiä huomioita aiheen Aamulehdessä saamasta julkisuudesta sekä pohdin asukkaiden ja lehden rakentaman julkisuuden suhdetta.

Postilaatikkokiista oli Aamulehdessä näkyvästi esillä kesällä 2003. Aineistoni jutuissa se kuvattiin yleisesti asetelmaksi, jossa asukkaat ovat asettuneet vastustamaan Postin toimia. Uutisteksteihin luotiin näkyvästi kansalaistottelemattomuuden viitekehys ottamalla käyttöön sana ”kapina”. Sana tosin esiintyi mielipidekirjoituksessa jo 5. toukokuuta kirjoittajan todetessa että

Kansa kapinoi Suomen Postin palveluja kohtaan ja osa kaltoin kohdelluista asiakkaista on valinnut sen helpomman tien: yksityiset kuriiripalvelut (AL 5.5.2003).

Varsinaisessa uutisoinnissa Aamulehti nosti kapina-sanan otsikkoon pari viikkoa myöhemmin:

Postikapina itää Ikurissa (AL 22.5.2003)

Kyseisessä uutisessa tuotiin esiin sekä Postin ryhmittelyaikeet ja perustelut sille että asukkaiden ryhmittelyn vastustus. Seuraava uutinen (23.5.) olikin värikäs ja tunteisiin vetoava kuvaus Postin järjestämästä tiedotustilaisuudesta, jossa Postin edustaja oli selvästi altavastajan asemassa:

Satojen ihmisten ympäröimä Rauhala [Postin edustaja Irma Rauhala] ei pystynyt mitenkään vastaamaan yhtä aikaa esitettyihin kysymyksiin (...) Tunnelma oli kiihkeä, vihainen, miltei aggressiivinen. Kun ääntä oli vaikea saada kuuluville, kaikki huusivat. Kovaäänisimmät saivat edustaa kaikkia, ja yksimielisyys oli mitä ilmeisin. Sen huomasi, kun väki röhähti nauruun kysymyksille tai vastauksille. (AL 23.5.2003)

Tilaisuudesta kertovan uutisen otsikossa *Länsi-Tampereen omakotiyhdistykset yllyttävät kaikkia vanhoja pientaloalueita rintamaan (AL 23.5.2003)* annetaan ymmärtää, että kapinaliike on muodostumassa.

Sopii kysyä, muuttiko kapina-sanan siirtyminen mielipidekirjoittajalta lehden uutisotsikoihin samalla sanan merkitystä. Kirjoittajan kuvaama kansan kapina tuntui viittaavan sangen erilaiseen toimintaan kuin Aamulehden käyttöön ottama postikapina-sana.

Kapinadiskurssi kulkee mukana kautta koko aineiston. Toimittajat ylläpitävät puhe-tapaa vahvasti aiheesta kirjoitetuissa uutisissa. Journalistisesta näkökulmasta asian tekee mielenkiintoiseksi sen tarjoama mahdollisuus vankan vastakkainasettelun rakentamiseen: pieni ja heikko kansalaisryhmä (jutuissa mainitaan myös vanhuksat ja liikuntavammaiset, joiden kannalta postinhakumatkan pidentyminen on hankala asia) taistelee isoa instituutiota vastaan yhtenä rintamana.

Kirjoittelun jäädessä pyörimään kapinatulkinnan varaan, lehti ei onnistunut viemään keskustelua eteenpäin eikä suuntaamaan sitä laajempiin, esimerkiksi arvoihin liittyviin kysymyksiin. Merkilläpantavaa on, että siinä missä asukkaat esitettiin lehden julkisuustilassa postilaatikon paikasta riiteleviksi kapinallisiksi, asukasaktiivit itse eivät haastateluissa nimenneet toimintaansa kapinaksi ja kiistivät kapinaliikkeen olemassaolon.

Sehän oli viittä vaille, ettei Posti nostanu jo kannetta mua vastaan siitä, että mä yllytän asukkaita kapinaan. Tai en minä pelkästään vaan muutkin. Että me yllytetään asukkaita kääntymään Postia vastaan. Ja sitähan me ei tietenkään... Jokainen tekee oman ratkaisunsa. Mutta me kerrottiin se meidän oma näkökanta, ja se oli se mikä se oli.

(Omakotiyhdistysaktiivi)

Vaikka asukkaat tältä osin kritisoiivat Aamulehden kirjoittelua, he kokivat mediajulkisuuden saamisen ensiarvoisen tärkeäksi. Samalla perinteinen media hallitsi asukastoi-mijoiden ymmärrystä siitä, mitä julkinen keskustelu ylimalkaan on ja miten julkisuutta omalle asialle hankitaan. Asukkaat saivatkin näkemyksiään laajasti julki Aamulehden yleisönosastossa. Mielipidekirjoitukset koskivat varsinkin asukkaiden tyytymättömyyttä Postin tapaan kohdella heitä asiakkaina: laatikoiden siirto koettiin palveluiden heikentämiseksi, eivätkä Postin edustajien vasta-argumentit jakelukustannusten leikkaamisen välttämättömyydestä vakuuttaneet mielipidekirjoittajia.

Vaihtoehtoisia julkisuuden tuottamisen tapoja omakotiyhdistysaktiivit eivät juuri käyttäneet, eikä esimerkiksi internetin mahdollistama oman julkisuuden tuottaminen tuntunut missään vaiheessa nousseen esille asukkaiden miettiessä toimintamahdollisuuksiaan.

KIISTAN TAUSTALLA POSTILAATIKON PAIKKAA LAAJEMMAT KYSYMYKSET

Julkisuuden avulla syntynyttä tilannetta haastateltavat kutsuivat viivytystaisteluksi. Vaikka he eivät kokeneet saavuttaneensa todellista vaikutusvaltaa asioiden lopputulemaan, aina-kaan Posti ei päässyt helpolla. Aikataulun viivästyttäminenkin tuntui saavutukselta, sillä taistelun lopputulos oli tiedossa alusta asti. Lokakuussa 2003 Länsi-Tampereen omakotitaloalueiden postilaatikoista oli ryhmitelty jo valtaosa (AL 16.10.2003).

Jotain saatiin tehtyä, mutta kyllähän Posti meidän yli käveli, ihan sata-nolla. Kyllähän se tiedettiin alusta asti, kun tutkittiin – keskusjärjestön lakimies luki lakipykälää, ja kyllä ne lakipykälät meillekin eteen annettiin noissa tilaisuuksissa – että kyllä me se tiedettiin ettei me voiteta tätä millään. (Omakotiyhdistysaktiivin haastattelusta.)

Aamulehti antoi asialle asukkaiden kaipaamaa julkisuutta. Toimittajat kiinnostuivat journalismin uutiskriteereiden mukaisesti tapauksesta sen kiistanalaisuuden ja yllättävyyden vuoksi. Asiasta järjestetty keskustelutilaisuus antoi toimittajille sitä mitä hyvältä uutisjutulta odotetaan: dramatiikkaa, spontaania toimintaa ja herkullisia sitaatteja vihaisten asukkaiden suusta. (ks. Ridell 2000, 150–151.)

Asukkaat itse liittivät Postin päätöksen osaksi laajempaa yhteiskunnallista kontekstia. He puhuivat palvelujen – Postin ja yleisemmin hyvinvointiyhteiskunnan julkisten palvelujen – vähittäisestä alasajosta, siitä miten nyky-yhteiskunnassa tehokkuus nostetaan muiden asioiden yläpuolelle ja miten raha ratkaisee, eivätkä ihmisten arkielämän kokemukset paina vaa’assa. Tähän laajempaan kontekstiin Aamulehti ei kuitenkaan tarttunut; se ei kysynyt arvokysymyksiä eikä kuljettanut keskustelua siten kiista-asetelmasta eteenpäin. Arvokysymykset nousivat lehdessä esiin lähinnä asukkaiden mielipidekirjoituksissa. Näin asukkaiden argumenttien sisältämä keskustelupotentiaali jäi toimittajilta hyödyntämättä.

Haastateltavat myös korostivat, ettei kyseessä suinkaan ollut vain pieni paikallinen kiista, vaan että postilaatikkojen siirtäminen on muutos, jonka Posti ulottaa koskemaan vanhoja omakotitaloalueita kautta Suomen. Länsitampereelaiset kokivat olevansa etujoukkoa, jonka ansioksi voidaan laittaa ainakin se, ettei Posti todennäköisesti muilla alueilla enää yritä viedä laatikoiden ryhmittelyä läpi samalla, ylhäältä alas suuntautuvalla ”käskytyksellä”.

Ei se [postilaatikkojen ryhmittely] tietenkään mikään paikallinen asia ole, se on tietenkin lähtenyt jostain totta kai, mutta tähän koskee siis koko Suomea. Tämä kuitenkin koskettaa kaikkia, niinkuin Laaksosen Pekka [Ikurin omakotiyhdistyksen pj.] uhoi, että ne lähti väärästä kun ne lähti Ikurista, jos olisi lähtenyt muualta se olisi mennyt läpi. Tietysti se riippuu ihmisistä, kuinka ne sen kokee. Ne lähti täältä reunasta tätä hommaa tekemään, siinä mennään tietenkin koko kaupunki läpi. (Omakotiyhdistysaktiivi)

Journalismilla on keskeinen merkitys ihmisten muodostaessa käsityksiään yhteisistä asioista, ja näin sillä on hallussaan myös paljon valtaa. Tältä kannalta on pulmallista, että journalismi ei useinkaan pysty – kuten ei pystynyt postilaatikkokiistassakaan – luomaan julkisuudessa keskusteluyhteyttä kiistelevien osapuolten välille. (Heikkilä & Kunelius 2000, 16.)

Myös asukasaktiivit esittivät tutkimushaastattelussa tyytymättömyytensä tapaan, jolla Posti esiintyi lehtijutuissa ”faktojen haltijana”. He jopa kokivat toimittajien toimivan vain välikätenä, joilta kumpikin osapuoli ”tilasi” julkisuutta omille intresseilleen:

Millä tavalla siitä [uutisoinnista] välittyi asukkaiden kanta ja toisaalta Postin kanta?

(Haastattelija)

No se oli vähän että kumpi sen jutun oli tilannut, oliko se lähtöisin täältä meiltä vai Postilta, siinä oli selvä kahtiajako. Posti puhui omaa puoltaan ja me omaamme. Ja kyllä sen huomasi, että kumpi niin sanotusti sen jutun oli tilannut. (Omakotiyhdistysaktiivi)

Vaikka asukkaat saivat itsekin äänensä kuuluviin Aamulehden Tampere & naapurit -sivuilla useassa isossa jutussa, ja heidän mielipidekirjoituksiaan julkaistiin, uutissivuilla Posti oli se asiantuntija-auktoriteetti, joka sai määritellä, missä vaiheessa postilaatikkoasia oli ja mitä seuraavaksi tapahtuu. Näin asukastoiminnan pyrkimykset tulivat sanomalehden julkisessa tilassa erotelluiksi ”todellisista” tapahtumista. Siinä missä toiminnan draama ja asukkaiden vastustus esitettiin suurin kuvin ja reportaasinomaisin sanankääntein, Postin johtajan ja tiedottajan lausumat saivat ”virallisenä kantana” – ja tyypillisenä uutismuotoisena tekstinä – vallan määritellä tilanteen kehitystä. Näihin määrittelyihin ei asukkailla uutisten julkisuustilassa ollut puuttumisen mahdollisuutta. Näin journalismi tuli uudistaneeksi mielikuvaa todellisten vaikutusmahdollisuuksien puuttumisesta, mikä käsitys asukkailla muutenkin oli kamppailustaan.

LOPUKSI

Tampereelaisetkin ovat erilaisten paikallisten suunnitteluhankkeiden myötä omaksumassa uudenlaisia näkemyksiä siitä, millaisia vaikutusmahdollisuuksia asukkailla on lähiympäristöön koskevissa kysymyksissä. Lisäksi Tampereella on pitkä ympäristökiistojen ja niihin liittyvän kansalaisliikkeen historia (Laine & Peltonen 2003, 12), minkä voi olettaa osaltaan muokanneen kaupunkilaisten osallistumista koskevia asenteita. Paikallisten – sekä kiistanalaisten että yhteisymmärryksessä sujuvien – hankkeiden seuraaminen mediasta, ja ehkäpä myös hankkeisiin osallistuminen, on mahdollisesti vaikuttanut myös omakotitaloalueiden asukkaiden ymmärrykseen siitä, millainen on kansalaisten rooli paikallisdemokratiassa ja edesauttanut omakotiyhdistysväen astumista ulos perinteisestä yhdistystoiminnasta postilaatikkokiistan yhteydessä.

Lainsäädännönkin korostamat asukkaiden osallistumismahdollisuudet maankäytössä ja rakentamisessa ovat omakotiyhdistysväen tiedossa, ja nämä toimintatavat kytkeytyvät asukkaiden mielissä myös muuhun asumista ja lähiympäristöä koskevaan toimintaan. He eivät rajaa osallistumista vain tapauksiin, joissa toisena osapuolena on kaupunki, vaan ulottavat osallistumisvaateensa laajemmalle. Tätä ymmärrystä vastaan soti Postin toimintalogiikka, joka näytti noudattavan hyvin perinteistä ylhäältä alas suuntautuvaa sanelumallia.

Paikallinen journalismi tarjoaa parhaimmillaan asukkaille edellytyksiä politisoida tärkeiksi kokemiaan asioita julkisuudessa – mikäli nämä asiat ovat toimittajien mielestä tarpeeksi ”mediaseksikkäitä”. Kysyä voi kuitenkin, rampauttavatko median ja erityisesti journalismin vakiintuneet käytännöt varsinaista osallistumista tai kansalaisten vaikutuspyrkimyksiä – sulkevathan ne rutiininomaisesti pois esimerkiksi kansalaisten keskeisinä pitämät arvokysymykset ty pistäen julkisen keskustelun kärjekkäiksi kiistoiksi. Nykyisellään media tarjoaa asukkaille paikan näyttäytyä intresseineen julkisesti, mutta sen pidemmälle heidän vaikutuspyrkimyksensä eivät journalismin julkisuustilassa välttämättä etene.

KIRJALLISUUS

- Arendt, Hannah** (2002). *Vita activa. Ihmisenä olemisen ehdot*. Vastapaino, Tampere. (Alkuteos: (1958) *The Human Condition*. The University of Chicago Press, Chicago.)
- Harju, Auli** (2002). Kunnat keskustelua oppimassa. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 30(2), 156–167.
- Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto** (2000). Julkisuuskoe. Kansalaiskeskustelun opetuksia koneistoille. Kunnallissalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, nro 21, Vammala.
- Laine, Markus & Peltonen, Lasse** (2003). *Ympäristökysymys ja aseveliaksi. Ympäristöongelmien politisoituminen* Tampereella. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Tampereen yliopistopaino.
- Niemenmaa, Vivi** (2002). Asukasaktiivien ääni. Osallistuminen ja osallisuus Helsingin kestävä kehityksen prosessissa. Teoksessa Bäcklund, Pia, Häkli, Jouni & Schulman, Harry (toim.): *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Caudeamus, Helsinki.
- Palonen, Kari** (1993). Kaupunki politiikan paikkana. Max Weberin kaupunki-essee politologian klassikkona. *Politiikka* 35 (4), 275–282.
- Pietilä, Veikko** (1999). Julkiso ja yleisö. *Tiedotustutkimus* 22 (3), 4–13.
- Pietilä, Veikko** (2001). Reflections on Public Discussion in the Mass Media. *Nordicom Review* 22 (1), 11–21.
- Ridell, Seija** (2000). Ei journalismi ole tärkeää, julkisuus on. *Journalismikritiikin vuosikirja* 2000. *Tiedotustutkimus* 23 (1), 144–155.
- Ridell, Seija** (2003). Kansalaislajityypit verkkodemokratian rakennuspuina. *Alue & ympäristö* 32 (1), 11–22.
- Ridell, Seija** (2004). Median julkisuustiloja kartoittamassa. Julkisuuden journalistinen tuottaminen ja kommunikatiivisuuden haaste. *Tiedotustutkimus* 27 (2), 4–24.
- Rättilä, Tiina** (2001). Kansalaistuva politiikka? Huomioita kuntalaisaktiivisuudesta poliittisena toimijuutena. *Politiikka* 43 (3), 190–207.
- Siisiäinen, Martti** (1998). Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa Ilmonen, Kai & Siisiäinen, Martti (toim.): *Uudet ja vanhat liikkeet*, 219–244. Vastapaino, Tampere.
- Sutela, Marja** (2001). Kuntalaisten suora osallistuminen paikallispolitiikkaan. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 29 (4), 378–388.